

Klima- og miljødepartementet
Postboks 8013 Dep
0030 OSLO

Trondheim, 25.11.2016

Deres ref.:
[Deres ref.]

Vår ref. (bes oppgitt ved svar):
2016/7780

Saksbehandler:
Veronica Sahlén

Faglig tilrådning til klage på vedtak om kvote for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i region 4 og 5 i 2016/2017

Klage på kvotevedtak fattet av en rovviltnemnd skal avgjøres av Klima- og miljødepartementet, jf. forskrift 18. mars 2005 nr. 242 om forvaltning av rovvilt (rovviltforskriften) § 18. Departementet skal før klagen sluttbehandles gi Miljødirektoratet anledning til å gi en faglig tilrådning i saken.

Miljødirektoratets tilrådning

Miljødirektoratet vurderer på bakgrunn av oppdatert bestandsstatus at det er overveiende sannsynlig at bestandsmålet oppnås i 2017 om rovviltnemndenes kvote fylles. Vi tilrår imidlertid at Klima- og miljødepartementet justerer fastsatt kvote i aktuelle revir basert på oppdatert bestandsstatus på vedtakstidspunktet. Dette for å hindre utilsiktet felling av andre ulver fra omkringliggende revir.

Hjemmelen til å åpne for lisensfelling av ulv er naturmangfoldloven § 18, som slår fast at uttak av vilt kan tillates bl.a. for å avverge skade på husdyr og tamrein. Vedtak om uttak kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Stortinget vedtok i juni 2016 at bestandsmålet for ulv i Norge skal være 4-6 ynglinger (ungekull) per år, hvorav 3 skal være helnorske, jf innstilling fra energi- og miljøkomiteen 330 S (2015-2016). Stortingsmelding 21 (2015-2016) "Ulv i norsk natur" viser til at fastsatt bestandsmål for ulv må være i samsvar med kravene etter Bernkonvensjonen og naturmangfoldloven, slik at Norge bidrar til å sikre at ulv overlever i Skandinavia, både på kort og lang sikt.

Miljødirektoratet legger derfor til grunn at et uttak av ulv som sikrer fortsatt oppnåelse av bestandsmålet tilfredsstillende våre internasjonale forpliktelser og ikke truer bestandens overlevelse.

"Ulv i norsk natur" og Stortingets behandling av denne viser til at jakt er et konfliktdependende tiltak og at dagens regelverk åpner for lisensfelling også innenfor ulvesonen knyttet til å avverge skade. Det er ikke tidligere åpnet for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen. Miljødirektoratet vurderer at skadepotensialet er svært begrenset innenfor ulvesonen i dag. Dette med henvisning til gjennomførte skadeforebyggende tiltak, antall påviste skader og utbetalt erstatning sett i forhold til antall husdyr på beite, samt at det ikke er tamrein innenfor ulvesonen. Ettersom vi har en nylig vedtatt ulvepolitikk i Stortinget, og spørsmålet om lisensfelling innenfor ulvesonen er av viktig prinsipiell og juridisk betydning, har vi ikke gjort en nærmere vurdering av om skadepotensialet innenfor ulvesonen er tilstrekkelig for å åpne for lisensfelling i denne tilrådingen. Det er naturlig at Klima- og miljødepartementet gjør en slik vurdering.

Miljødirektoratets faglige tilråding i denne saken avgrenser seg til å vurdere ulvebestandens status og forventede utvikling i region 4 og 5 og vurdere sannsynligheten for at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet i regionen. Vi legger til grunn at ulvebestanden i dagens situasjon bør forvaltes slik at bestanden er i øvre del av intervallmålet på 4-6 årlige ynglinger. Dette fordi bestanden har utfordringer knyttet til innavl og illegal jakt.

Miljødirektoratet har mottatt en foreløpig bestandsstatus for 2016/2017 fra Høgskolen i Hedmark og Statens naturoppsyn (SNO) (status pr. 13. november). Denne oppsummerer sporinger som er gjennomført hittil i vinter, og gir ny informasjon for enkelte av revirene. Dette gjør at vi med større grad av sikkerhet kan vurdere om yngling har foregått i 2016. I tillegg har nye revir kommet til som ytterligere øker muligheten for ynglinger i 2017. Dette er kunnskap som må legges til grunn i vurderingene av potensialet for ynglinger i 2017. Denne kunnskapen var ikke tilgjengelig for rovviltnevnene ved vedtakstidspunktet siden vinterens sporingsarbeid ikke hadde startet.

Bakgrunn for faglig tilråding

Rovviltnevnene i region 4 og 5 fattet den 16. september 2016 vedtak om kvote for lisensfelling av ulv innenfor ulvesonen i region 4 og 5 i 2016/2017. Rovviltnevnene åpnet for uttak av alle individer i tre gitte ulverevir innenfor ulvesonen med inntil 8 dyr per revir. Dette kommer i tillegg til tidligere vedtak om lisensfelling på ulv utenfor ulvesonen, hvor det ble vedtatt en kvote på 13 dyr, hvorav inntil 8 dyr innenfor Osdalsreviret. Klima- og miljødepartementet har avgjort klagesak på kvotevedtaket utenfor ulvesonen i brev av 27. september 2016. Departementet opprettholdt den delen av kvoten som omfattet inntil 5 dyr utenfor ulvesonen og utenfor Osdalsrevirets leveområder, og utsatte avgjørelse på den delen av kvoten som omfattet Osdalsreviret. Dette for å se denne delen av vedtaket i sammenheng med kvoten innenfor ulvesonen, som også er rettet mot ulverevir.

Vedtaket har blitt påklaget av et flertall parter, herunder eksempelvis Bygdefolk for Rovdyr, Foreningen Våre Rovdyr, Natur og Ungdom, Naturvernforbundet, Norges miljøvernforbund og Rovviltets Røst som ber om at lisensfellingskvoten reduseres helt eller delvis, og Hedmark bonde- og småbrukerlag og Norskog som viser til at kvoten er satt for lav og/eller bør rettes mot andre ulverevir.

Nemndene har vurdert klagene i møte 31. oktober 2016 og har ikke funnet grunnlag for å omgjøre vedtaket. Saken er oversendt Klima- og miljødepartementet for endelig avgjørelse. Departementet har bedt Miljødirektoratet om en faglig tilråding i saken.

Generelt om uttak av rovvilt og lisensfelling

Naturmangfoldloven og Bernkonvensjonen setter de overordnede rammebetingelsene for uttak av rovvilt, og Stortinget har i rovviltforliket i 2011 presisert at norsk rovviltforvaltning skal skje innenfor rammen av disse bestemmelsene. Bernkonvensjonens artikkel 9 er sentral hva gjelder adgang til uttak av rovvilt for å beskytte bestemte interesser. Bestemmelsen inneholder to generelle vilkår i tillegg til flere spesielle vilkår. For at det skal kunne gjøres unntak fra artiklene 6 og 7 og gis tillatelse til felling av rovvilt, må begge de generelle vilkårene være oppfylt samt ett av de spesielle vilkårene. Det første generelle vilkåret er at det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Det andre generelle vilkåret er at unntaket ikke vil være skadelig for bestandens overlevelse. Det mest aktuelle spesielle vilkåret er at unntaket skal avverge alvorlig skade på blant annet husdyr og tamrein.

Bestemmelsen er fulgt opp i naturmangfoldloven § 18, som slår fast at det ved forskrift eller enkeltvedtak kan tillates uttak av vilt bl.a. for å avverge skade på husdyr og tamrein. Vedtak om uttak kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

I rovviltforskriften defineres lisensfelling som *"skademotivert felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i viltloven § 12, der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet og det kreves at jegeren er registrert som lisensjeger i Jegerregisteret for å kunne delta"*. I henhold til § 7 har rovviltnemnden myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling etter § 10 når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen. Det framgår av § 10 at "Dersom vilkårene i forskriften § 7 er oppfylt, kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for skademotivert lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av gaupe, jerv, bjørn og ulv."

I retningslinjene til § 10 står det videre at *"det følger av annet ledd at fellingsvedtak bare kan gis dersom det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Etter viltlovens forarbeider vil vurderingen av hva som er en tilfredsstillende løsning være forskjellig i ulike områder og for de ulike rovviltartene. Særlig innenfor forvaltningsområder for rovvilt eller områder innenfor en region der rovvilt er prioritert i en vedtatt regional forvaltningsplan for rovvilt, jf. forskriften § 6, skal det legges langt større vekt på å finne alternative løsninger til felling"*.

I St.meld. nr. 15 (2003-2004) er det lagt opp til en økt vektlegging av lisensfelling og kvotejakt som framtidige beskatningsformer på rovvilt. Innenfor rammen av norsk lovverk og hensynet til Bernkonvensjonens bestemmelser vil dette innebære at felling av ulv kan foregå som lisensfelling. Bakgrunnen for dette er ønske om å utvikle jakt og fellingsformer som sikrer økt alminneliggjøring av rovviltartene og bred deltagelse av lokale jegere.

Lisensfelling av ulv er også omtalt i Meld. St. 21 (2015-2016). Motivasjonen for lisensfelling er å kunne begrense tilvekst eller utbredelsen av en bestand og ikke for å avverge skade forårsaket av et

bestemt individ. Lisensfelling er likevel en beskatning motivert ut fra hensyn til å forebygge fremtidig skade på husdyr og tamrein. Lisensfellingsperioden er fastsatt forskjellig innenfor og utenfor ulvesonen. Lisensfellingsperioden utenfor ulvesonen, som i hovedsak vil være rettet mot enkeltindivider av ulv, er fra 1. oktober til og med 31. mars. Innenfor ulvesonen vil lisensfelling kunne innebære felling av ulv som inngår i en familiegruppe og er derfor fastsatt fra 1. januar til og med 15. februar. Dette for å unngå at valper mister foreldrene og for at en drektig tisper mister sin partner og dermed får redusert mulighet til å forsørge valpene.

Om lisensfelling som bestandsregulering ved felling av familiegrupper av ulv

Lisensfelling skal være skademotivert med motivasjon å regulere bestanden av en art som ikke er formål for ordinær jakt. Dette er en utfordring ved vurdering av lisensfelling på ulv hvor hele familiegrupper og revirmarkerende par vurderes for uttak. Ulvens familiestruktur og kjent kunnskap om det generelle skadebildet innenfor etablerte revir samt ulvers generelle spredningsmønster i Skandinavia (i retning mot kjernebestanden), medfør at det ikke direkte lar seg sammenligne med lisensfelling på andre rovviltarter eller med lisensfelling rettet mot streifdyr av ulv. Prinsippet om geografisk differensiert forvaltning skal videre legges til grunn, særlig med hensyn til bestandsstatus for ulv, og terskelen for felling innenfor ulvesonen skal generelt være høy. Dette skal også sees i sammenheng med ulvens bestandsstatus i forhold til bestandsmålene. Skademotivert lisensfelling av ulv kan tillates innenfor ulvesonen dersom ulvebestanden er på eller over bestandsmålet. Om man skal åpne for slik felling forutsettes det at det faktisk eksisterer et overskudd av ulv utover bestandsmålet og at man etter endt lisensfelling kan sannsynliggjøre at man vil nå bestandsmålet neste år.

I henhold til retningslinjene til rovviltforskriftens § 3 første ledd må imidlertid de alminnelige vilkårene for felling være oppfylt, uavhengig av bestandsmålet, dvs. at felling bare tillates dersom det er et skadepotensial, felling ikke truer bestandens overlevelse og det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. Innenfor ulvesonen er andre løsninger prioritert og størstedelen av beitedyr beiter på inngjerdet innmark- eller utmarksbeite (se avsnitt om skader på husdyr, tamrein og jakthund forårsaket av ulv).

Bestandsmålet for ulv i Norge er fastsatt som et intervallmål på 4-6 årlige ynglinger av ulv (der 3 ynglinger skal være helnorske), noe som gir forvaltningsmyndighetene et ekstra handlingsrom ved beslutning om uttak. Forhold som omfanget av ulovlig felling og innavlsnivå vil være viktige i vurderingen av om man skal legge seg høyt eller lavt innenfor intervallet samt hvilke familiegrupper og/eller revirmarkerende par man ønsker å beholde for å oppfylle bestandsmålet.

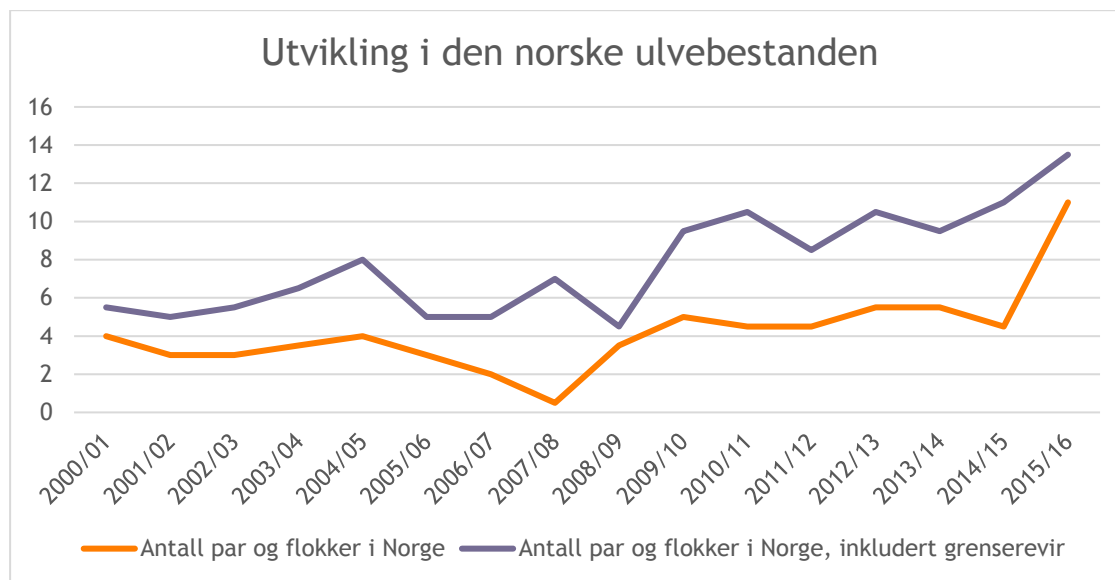
Kunnskapsgrunnlag

Om bestandsstatus for ulv i Norge og Skandinavia

Siste endelige rapport om bestandsstatus av ulv i Skandinavia for vinteren 2015/2016 forelå 1. juni 2016 hvor det framgår at bestandsstatus for ulv er 41 familiegrupper, hvorav 7 helnorske familiegrupper med dokumentert yngling, 4 familiegrupper i grenserevir med dokumentert yngling og 30 familiegrupper i helsvenske revir. Dette er over det nasjonalt fastsatte bestandsmålet på 4-6 årlige ynglinger i Norge, hvorav minst 3 ynglinger skal være innenfor revir med hele sin utbredelse i Norge. Av revirmarkerende par ble det registrert 29 revirmarkerende par i Skandinavia (24 i Sverige, 4 i Norge og ett på tvers av riksgrensen). Dette er en markant økning fra tidligere år (se figur 1).

Sett til det totale antallet familiegrupper og revirmarkerende par i Skandinavia er dette likevel omtrent likt tidligere år, selv om antall familiegrupper har gått ned.

For vinteren 2015/2016 ble bestanden beregnet til 430 ulver i Skandinavia (hvorav ca. 340 i Sverige). Det ble registrert 65-68 ulver i helnorske revir og minst 25 ulver på tvers av riksgrensen. Døde ulver i løpet av overvåkingsperioden kommer i fratrekke til disse tallene.

Figur 1: Utvikling i antall par og flokker av ulv i kun Norge, og hvor grenseflokker teller med en faktor på 0,5. Figuren inkluderer både revir med og uten yngling i det aktuelle året.

I henhold til gjeldende kunnskap om den samlede belastning ulvebestanden utsettes for jfr. naturmangfoldloven § 10, er det i perioden fra 1. oktober 2015 (start på lisensfellingsperioden 2015/2016) til dags dato registrert 18 døde ulver i Norge, hvorav 4 innenfor ulvesonen (www.rovbase.no).

Ulverevir i Norge og grenseområder (2015/2016) med oppdatert bestandsstatus pr. 13. november 2016

Miljødirektoratet har mottatt en foreløpig bestandsstatus for 2016/2017 fra Høgskolen i Hedmark og Statens naturoppsyn (SNO). Denne oppsummerer sporinger som er gjennomført hittil i vinter, og gir ny informasjon for enkelte av revirene. Dette er kunnskap som må legges til grunn i forhold til vurderingene av potensialet for ynglinger i 2017.

Helnorske ulverevir 2015/2016

Flisdalen

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (4 ulver).

Oppdaget første gang i 2014/2015 og ble da registrert som revirmarkerende par med leveområde i både Sverige og Norge (grenserevir). Tispen er en F2, mens hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Innavlskoeffisient er 0,236.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Ikke påvist så langt (kan eventuelt være sporet i Rotnareviret, dersom de to ulvene ikke er Rotna. Avventer DNA-analyse av innsamlete prøver. Mulig grenserevir i år.

Julussa

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (10 ulver).

Julussareviret ble registrert i Norge første gang 2002/2003 med et revirmarkerende par. Reviret har vært okkupert siden da med flere ulike parkonstellasjoner og det har blitt dokumentert yngling hvert år mellom 2003/2004 til 2008/2009. Etter et par år med kun revirmarkerende par har det vært dokumentert yngling hvert år siden 2011/2012 da nåværende parkonstellasjon ble registrert til sammen for første gang (tispen ble registrert i reviret første gang året før). Reviret har hatt hele sitt leveområde i Norge siden 2003/2004. Nåværende tisper er en F1 mens hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reprodukerende immigrant. Innavlskoeffisient er 0,158.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Tre springer av en flokk på 5-7 dyr, inklusivt revirmarkeringer. Avventer DNA-analyse av innsamlete prøver.

Letjenna (omfattet av rovviltnemndenes vedtak)

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (8 ulver).

Letjennareviret ble registrert første gang vinteren 2011/2012 som revirmarkerende par som en følge av oppsplitting av Julussareviret. I 2012/2013 ble det dokumentert yngling i reviret, men med en ny hann. Denne parkonstellasjonen er også den nåværende paret. Det har blitt født valper i reviret hvert år etter det. Reviret har hatt hele sitt leveområde i Norge alle år de har blitt registrert. Tispen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reprodukerende immigrant, mens hannen er en F2. Innavlskoeffisient er 0,225.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Et revirmarkerende par har blitt sporet ved ett tilfelle, uten kontakt med valper. En flokk med avkom fra 2016 er forventet.

Mangen

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (4 ulver).

Mangenreviret ble registrert første gang vinteren 2013/2014 som usikkert revirmarkerende par. Følgende vinter ble de registrert som revirmarkerende par. Leveområdet har vært i sin helhet i Norge de årene reviret har blitt registrert. Tispen er en F2 mens hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reprodukerende immigrant. Innavlskoeffisient er 0,218.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Statens naturoppsyn melder om sporing av 4 dyr inklusive revirmarkering ved et tilfelle.

Osdalen (omfattet av rovviltnemndenes vedtak)

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (4 ulver) utenfor ulvesonen.

Det ble registrert ulv innenfor reviret første gang vinteren 2005/2006, men parkonstellasjonen som var der ble tatt ut i 2011. Det ble på nytt registrert et revirmarkerende par i området i 2014/2015 og dette er den fjerde og seneste parkonstellasjonen i samme område. Både tispen og hannen er en F2. Innavlskoeffisienten er 0,229.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Sporet 5-7 ulver i flokk, inklusivt revirmarkerende dyr. Avventer DNA-analyse av innsamlete prøver.

Slettås (omfattet av rovviltnemndenes vedtak)

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (8 ulver).

Slettåsreviret ble registrert første gang vinteren 2009/2010 som revirmarkerende par. Siden 2010/2011 har det blitt registrert yngling i reviret hvert år. Samme tisper har vært i reviret i hele perioden, mens nåværende hann ble registrert i reviret første gang 2012/2013. Reviret ble registrert som grenserevir i 2013/2014 og 2014/2015, med majoriteten av leveområdet i Norge. Tispen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant mens hannen er en F2. Innavlskoeffisienten er 0,298.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): En flokk på minimum 9 ulver har blitt sporet ved to tilfeller. Avventer DNA-analyser av innsamlete prøver.

Østmarka

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling (5 ulver).

Østmarkareviret ble først registrert vinteren 2012/2013 som revirmarkerende par. Vinteren 2013/2014 ble det kun registrert hannen og valpene (familiegruppe med yngling). Hannen dannet nytt par med en av sine døtre og det ble dokumentert yngling også vinteren 2014/2015. Tispen ble skutt i nødverge oktober 2015 og hannen ble avlivet grunnet skabb i januar 2016. Det ble dokumentert at valper ble født i reviret i 2015, og overvåkingen i reviret i slutten av overvåkingsperioden 2015/2016 viste at to ulver fortsatt var i reviret, en tisper og en hann fra valpekullet som ble født i 2015. Det er usikkert om de to vil danne et par eller emigrere fra reviret. Tispen og hannen er søsken fra en far-datter parring og har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Dersom de danner par vil innavlskoeffisienten være 0,52.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Fire sporfunn etter en ulv. Avventer DNA-analyse av innsamlete prøver for å avgjøre om det er mer enn ett enslig dyr i reviret.

Aurskog

Status 2015/2016: Revirmarkerende par (ingen yngling)

Siden 2010/2011 har det vært registrert ulv i Aurskogreviret hvert år med unntak av 2013/2014 og 2014/2015. Paret som ble registrert i 2015/2016 er et nytt par. Både tisper og hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Innavlskoeffisienten er 0,307.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Sporet 3 dyr, inklusivt revirmarkering.

Gräsmark

Status 2015/2016: Revirmarkerende par (ingen yngling)

Gräsmarkreviret ble først registrert i Norge vinteren 2012/2013 som revirmarkerende par i grenserevir delt mellom Norge og Sverige. Reviret har blitt påvist som grenserevir hvert år etter det med unntak av siste år da hele revirets leveområde var i Norge. Samme hann har vært i reviret siden 2012/2013 mens nåværende tisper ble registrert først i 2015/2016. Det har ikke blitt dokumentert yngling i reviret siden første registrering, og yngling er ikke sannsynlig for 2016. Tispen

er en F3 mens hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Innavlskoeffisienten er 0,252.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Ikke påvist. Svensk sporing nær grensen som kan være enten Gräsmark, Hærsjø, Kerto eller Skugghöjden (svensk revir i 2015/2016).

Kynna (omfattet av rovviltnevndenes vedtak)

Status 2015/2016: Revirmarkerende par

Det ble registrert ulv i Kynnaviret første gang vinteren 2004/2005, hvoretter reviret har blitt registrert hvert år. Det ble registrert yngling i reviret 2008/2009 til 2010/2011 da tispene gikk sammen med en immigranthann. Året etterpå ble hannen utskiftet med nåværende hann og ingen yngling har blitt registrert i reviret etter det. Yngling er ikke sannsynlig for 2016. En ny tisper ble registrert i reviret i 2015/2016. Siden vinteren 2011/2012 har reviret hatt hele leveområdet i Norge, samt status revirmarkerende par. Både tispene og hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Innavlskoeffisienten er 0,305.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): To springer av revirmarkerende par. Ingen indikasjoner på valper (ikke forventet dersom samme hann). Avventer DNA-analyser av innsamlete prøver.

Varåa

Status 2015/2016: Revirmarkerende par.

Det revirmarkerende paret i Varåareviret ble først registrert vinteren 2015/2016 med hele sitt leveområde i Norge. Tispene er en F3 mens hannen har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Innavlskoeffisienten er 0,238.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Sporet grenseoverskridende flokk med revirmarkering på begge sider av riksgrensen. Kan være annen flokk (f eks Juvberget). Avventer DNA-analyser av innsamlete prøver.

Grenserevir 2015/2016

Hærsjø

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling

Hærsjøreviret ble først registrert i 2012/2013 som familiegruppe med yngling. Det har blitt dokumentert yngling i reviret hvert år etter det. Både tisper og hann har mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant. Innavlsgraden er 0,288.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Ikke påvist. Svensk sporing nær grensen som kan være enten Gräsmark, Hærsjø, Kerto eller Skugghöjden (svensk revir i 2015/2016).

Juvberget

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling

Det ble registrert ulv i Juvberget første gang i 2011/2012, da som revirmarkerende par. Med unntak av 2013/2014 har reviret blitt registrert hvert år. Det ble registrert en helt ny parkonstellasjon (ny tisper og ny hann) i 2015/2016 da det også ble registrert første yngling i reviret. Både tispene og hannen er F2. Innavlskoeffisienten er 0,317.

Status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Kun påvist i Sverige.

Kerto

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling

Kerto ble registrert for første gang i 2014/2015 - da med hele revirets leveområde kun i Sverige. I 2015/2016 ble det dokumentert yngling i reviret og leveområdet var i både Norge og Sverige. Tispen er en F3 og hannen er en F2. Innavlskoeffisienten er 0,229.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Ikke påvist. Svensk sporing nær grensen som kan være enten Gräsmark, Hærstjø, eller Kerto eller Skugghöjden (svensk revir i 2015/2016).

Rotna

Status 2015/2016: Familiegruppe med yngling

Det har vært registrert ulv i Rotnareviret hvert år siden vinteren 2003/2004 og nåværende parkonstellasjon (tispe og hann) ble registrert for første gang i 2008/2009. Det har blitt dokumentert yngling i reviret hvert år siden vinteren 2009/2010. Reviret har hatt leveområde som omfatter både Norge og Sverige i samme periode. Både tispen og hannen har mer enn tre generasjoner til forrige reproduserende immigrant. Innavlskoeffisienten er 0,274.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Sporet 2 revirmarkerende ulver som også kan være Flisdalen. Avventer DNA-analyse av innsamlete prøver.

Skillingmark

Status 2015/2016: Revirmarkerende par

Det har blitt registrert ulv i Skillingmarkreviret siden vinteren 2014/2015. Det har ikke blitt dokumentert valpekull født i reviret så langt. Både tispen og hannen er F2, men er søsken. Innavlsgraden er 0,354.

Foreløpig status 2016/2017 (pr. 13. november 2016): Så langt ikke påvist i Norge, men sporet på svensk side med 7-deling.

Foreløpig informasjon om mulige nye revirmarkerende par (pr. 13. november 2016):

Rendalen Østfjell - kort sporing av mulig nytt par, men kan eventuelt være foreldrepåret i Osdalen. Dette området er utenfor forvaltningsområdet og i område hvor det nå pågår lisensfelling.

Fulufjell - nytt revirmarkerende par, hvor tispen er født i Julussa og har fungerende GPS-halsbånd. Oppholder seg i både Sverige og i Norge utenfor ulvesonen i Hedmark (innenfor nåværende lisensfellingsområde utenfor ulvesonen).

Hobøl - to ulver fotografert av NINAs viltkamera. Dette er i samme område som Mossereviret. I 2014/2015 vandret en tisperalp ut fra Østmarkareviret og ble stasjonær i Mossereviret. Året etterpå, etter at lederhannen ble skutt, vandret en hannvalp født i Østmarka i 2015 ut fra fødselsreviret og gikk i følge med tispen i Mossereviret.

Halden - kort sporing av ett revirmarkerende dyr på svensk side.

Skader på husdyr, tamrein og jakthund forårsaket av ulv

I Norge har erstatning for sau tapt til ulv i gjennomsnitt vært ca. 7,5 % av totalt utbetalt erstatning (variert mellom 4,8 - 11,1 %) de fem siste erstatningsårene (2011-2015). De siste fem år (2012-2016) har i gjennomsnitt 89 % av påviste ulveskader vært utenfor ulvesonen (variert mellom 74 - 99 %). En grunn til dette er at det over tid har skjedd endringer i dyrehold og driftsformer innenfor ulvesonen som skal være bedre tilpasset tilstedeværelse av ulv, for eksempel at sau beiter på inngjerdet innmark/utmark og bak rovdyravvisende gjerder, eller omstilling fra sauedrift til annen virksomhet. De skader som oppstår innenfor ulvesonen er i all hovedsak relatert til sau i enkelthendelser hvor ulv har tatt seg innenfor gjerder som har hatt svakheter eller ikke tilfredsstillende standard for rovdyravvisende gjerder (se sekretariatets redegjørelse).

Tabell 1: Antall sau og storfe på beite i kommuner helt eller delvis innenfor ulvesonen, samt påviste skader de siste fem år. Det vises til øvrige tabeller over skader og skadepotensialet i vedlegg 1.*

	Skadepotensiale			Påviste skader															
				2012			2013			2014			2015			2016			
	Sauer inngjerdet beite	Storfe inngjerdet beite	Storfe utmarksbeite	Sau	Hund	Storfe	Sau	Hund	Storfe	Sau	Hund	Storfe	Sau	Geit	Hund	Storfe	Sau	Hund	Storfe
Hedmark	6302	5267	971	38	2	1	2	1	0	14	1	1	40	0	4	0	6	3	4
Oslo/Akershus	5545	0	1539	4	3	0	3	2	0	0	0	1	46	1	5	0	0	0	0
Østfold	14629	12623	6559	1	0	0	0	0	0	10	1	0	0	1	0	0	1	2	0
Totalt	26476	17890	9069	43	5	1	5	3	0	24	2	2	86	2	9	0	7	5	4

*) tallene er fra sekretariatets fremstilling i fellessak 6/16 og er hentet fra søknad om produksjonstilskudd for søknadsomgang august 2015 og justert ut fra kontakt med de aktuelle kommunene

Skadene som oppstår utenfor ulvesonen, hvor det ikke har vært tilsvarende endring i dyrehold eller driftsformer, forårsakes i overveiende grad av streifdyr av ulv og ikke av ulv fra etablerte revir.

Vi viser til tabeller vedlagt denne tilrådingen, som sammenstiller antall sau og storfe på beite innenfor ulvesonen i de kommuner i Hedmark, Østfold og Oslo og Akershus som omfattes helt eller delvis av ulvesonen (vedlegg 1 - adaptert fra tabell i sekretariatets saksfremstilling i sak 6/16 til rovviltnemndene i region 4 og 5 sitt vedtak om lisensfelling på ulv av 16. september 2016), antall påviste skader forårsaket av ulv, og antall sau erstattet som tapt til ulv i de samme kommunene. Kart over ulverevirene og påviste skader forårsaket av ulv i 2012-2016 er vedlagt denne tilrådingen (vedlegg 2) for en oversikt over den geografiske fordelingen av skader. Det er vanskelig å knytte skader til de enkelte ulverevir, med mindre skadevolder kan identifiseres gjennom DNA-analyse av biologisk materiale innsamlet på plassen. Ulverevirpolygonene i kartet kan heller ikke sees som fullstendige leveområder da dette vil være avhengig av blant annet antall spordøgn og spormuligheter i enkelte revir i løpet av en overvåkingssesong. I tillegg kan revirstørrelsen variere mellom år grunnet endringer i ulvenes bruk av leveområdet.

Det ser ikke ut å være direkte sammenheng mellom antall sau erstattet og ulvebestandens utvikling, hverken sammenliknet med den totale Skandinaviske bestanden eller med helnorske familiegrupper og par (inklusive og eksklusive grenserevir). Det er også usikkert om flere familiegrupper innenfor ulvesonen vil medføre økt skadepotensiale i tilgrensende områder i Norge med henvisning til økt utvandringspotensiale. Forskningsdata så langt viser at hoveddelen av unge ulver som fødes i østre deler av bestanden (Sverige) vandrer vestover, og at hovedparten av utvandrende ulver fra vestre deler av bestanden (Norge) vandrer østover. Generelt trekkemønster er mot kjernebestanden, selv om dette ikke er uten unntak. Genetiske analyser på 65 døde ulver i Norge i perioden 1. oktober 2011 til 30. september 2016 viser, etter fratrekk av 4 ulver (2 finsk-russiske immigranter, 1 ikke individbestemt, og 1 med ukjent fødselsrevir), at 83 % hadde opprinnelse i helsvenske og grenserevir. Av de 54 som ble felt på skadefelling, nødverge, lisensfelling og ulovlig felling utenfor ulvesonen i samme periode, var 78 % født i svenske revir og ytterligere 11 % hadde opprinnelse i grenserevir. I 2016 har det blitt påvist store skader forårsaket av ulv i Rendalen, utenfor ulvesonen. En ulv, en 2015 avkom fra Julussa, ble skutt på skadefelling i området. Skadene fortsatte etter uttaket, og ytterligere 2 ulver ble påvist gjennom DNA-analyse på ekskrementprøver. Disse var en tisper født i Juvberget og en årsvulp (hann) født i Osdalen.

Etter prinsippet om geografisk differensiering, er felling av ulv et viktig skadeforebyggende virkemiddel utenfor ulvesonen. Innenfor ulvesonen skal andre forebyggende tiltak vektlegges, og terskelen for felling skal være høy. Både innenfor og utenfor ulvesonen skal det vurderes om det finnes andre tilfredsstillende tiltak enn felling som kan brukes for å stanse eller forebygge skade. Hovedparten av bufe innenfor ulvesonen beiter innenfor inngjerdet innmark eller utmark, hvilket har bidratt til at antall dyr skadd eller drept av ulv innenfor ulvesonen generelt sett er lavt. Det er ikke realistisk at skader fra ulv vil kunne elimineres helt, selv ved bruk av felling som skadeforebyggende virkemiddel. Erfaringer fra Sverige viser også at i ulverevir hvor det åpnes for felling av revirmarkerende par rekoloniseres disse relativt raskt av andre ulver.

Det er ikke tamrein på beite innenfor ulvesonen. Tap av tamrein til ulv er et begrenset problem i reindriftsområdene. Reindriftsårene 2012/2013, 2013/2014 og 2014/2015 er henholdsvis 47, 27 og 141 tamrein erstattet som tatt av ulv i Norge (se vedlegg 2 for påviste ulveskader de siste fem årene). Utenfor ulvesonen i Hedmark er det påvist 40 ulveskader innenfor det samiske tamreinområdet i Engerdal kommune etter 01.01.2010. Utover dette berøres Rendal renselskap av forekomst av ulv, men omfattes ikke av erstatningsregler eller gir fellingsgrunnlag. I Oppland fylke er 33 rein påvist drept av ulv i 2014. Utover dette forekommer mer tilfeldige skader på rein i områder der enkeltulver opptrer på vandring.

Hvert år blir et antall jakthunder drept eller skadet av ulv. De siste fem år har gjennomsnittlig 6 jakthunder blitt drept eller skadet av ulv årlig i hele Norge. Slike situasjoner oppstår oftest når hundene brukes ved løshundjakt innenfor etablerte ulverevir. De fleste skadene skjer innenfor ulvesonen i tilknytning til etablerte revir. De siste fem år er 24 jakthunder skadet/drept av ulv innenfor ulvesonen. I en vurdering av felling skal det likevel gjennomføres en vurdering om andre tiltak kan brukes for å avverge skade, og når det gjelder hund finnes det slike andre tiltak tilgjengelig. Jakt kan bedrives også innenfor ulverevir, både uten hund eller med hund i bånd.

Med henvisning til gjennomførte skadeforebyggende tiltak, antall påviste skader og utbetalt erstatning sett i forhold til antall dyr på beite, samt at det ikke er tamrein innenfor ulvesonen er det Miljødirektoratets vurdering at skadepotensialet er svært begrenset innenfor ulvesonen. Når det gjelder skadepotensialt knyttet til Osdalsreviret utenfor ulvesonen viser vi til tidligere oversendt faglig tilrådning i brev av 15. september 2016. For detaljer se vedlegg 1 - 3.

Om genetikk og illegal jakt

Etter retningslinjene til rovviltforskriften har forvaltningsmyndigheten et handlingsrom innenfor intervallmålet, når vedtak om uttak skal fattes. Forhold som genetikk (innavlsnivå) og omfang av ulovlig felling i bestanden skal vurderes i denne sammenhengen.

En rapport fra Skandulv (Skandinaviske ulveforskningsprosjektet) fra 2008 har estimert at ca. halvparten av all dødelighet i bestanden er forårsaket av ulovlig felling. Ulovlig felling forekommer også i den norske ulvebestanden, og ble påvist både i 2014 og 2015.

Den skandinaviske ulvebestanden er relativt liten og isolert. Små og isolerte bestander har økt risiko for å dø ut på grunn av genetiske forhold. Ulvebestanden er også etablert av få individer, hvilket har ført til en høy innavlsgrad og gjennomsnittlig innavlskoeffisient er beregnet til ca. 0,24 for vintersesongen 2015/2016. To søsken vil ha en innavlskoeffisient på 0,25 hvilket tilsier at ulvene i det skandinaviske ulvebestanden i gjennomsnitt er omtrent like nært beslektet som helsøsken. Høy innavlsgrad medfører tap av genetisk variasjon som kan føre til blant annet innavlsdefekter og innavlsdepresjon. Dette vil påvirke ulvebestanden fremfor alt i det lange perspektivet, men innavlsrelaterte defekter, blant annet sterilitet, har blitt dokumentert i bestanden. Ny forskning viser også at førstegenerasjonsavkom til finsk-russiske immigranter lykkes bedre i reproduksjonen og har både dobbelt så stor sjanse til å finne en partner og 2,5 ganger høyere ynglesuksess sammenlignet med innavlede ulver (Åkesson m. fl. 2016).

Innavlsproblematikken er en av de store utfordringene i forvaltningen av den skandinaviske ulvebestanden og påfyll av nye gener inn i bestanden ved etablering av immigranter fra den finsk-russiske bestanden har stor betydning for den skandinaviske bestandens overlevelse i det lange perspektivet. Det norske Miljøverndepartementet (nåværende Klima- og miljødepartementet) og det svenske Miljødepartementet (nåværende Energi- og miljødepartementet) etablerte derfor en avtale om samarbeid i forvaltning av genetisk viktige ulver i 2011. Direktoratet for naturforvaltning (nåværende Miljødirektoratet) og svenske Naturvårdsverket utarbeidet i etterkant av dette felles retningslinjer for forvaltning av genetisk verdifulle individer i den skandinaviske ulvepopulasjonen. Av den felles avtalen framkommer det at genetisk viktige ulver defineres som innvandrende ulver fra østlige populasjoner (immigranter - omtalt som F0), og identifiserte førstegenerasjonsavkom til immigranter (omtalt som F1). Disse to kategoriene skal så langt mulig unntas fra skadefelling og lisensfelling. Avkom til F1 ulver (omtalt som F2) og deres avkom (F3) er ikke å anse som genetisk viktige individer etter denne definisjonen, men kan likevel bidra til en bedret genetisk tilstand i ulvebestanden. Over tid, uten tilførsel av nye gener fra nye immigranter, vil den relative effekten forsvinne. Beregninger viser at minst en immigrant per generasjon (5-års periode) trengs for å opprettholde og bedre innavlsgraden i den skandinaviske bestanden.

Tap av genetisk variasjon og sjeldne alleler vil forekomme innad en bestand over tid, selv uten felling. Hvis det er kontinuerlig påfyll fra andre deler av en metapopulasjon eller andre populasjoner, vil dette i varierende grad motvirkes. Uttak av individer fra en bestand vil bidra til å ta ut genetisk variasjon, og det finnes alltid en risiko for at sjeldne alleler går tapt. Ved å skjerme genetisk viktige individer (F0 og F1), kan en selektiv jakt til og med bidra til å bedre gjennomsnittlig innavlsgrad i den Skandinaviske ulvebestanden. Det er dog viktig i denne sammenheng å påpeke at hvis F0 og F1 individer forsvinner fra populasjonen (alder/går ut av reproduksjon) vil F2 få en større betydning i å opprettholde genetisk variasjon i bestanden.

Miljødirektoratet viser til at det har vært registrert fire F0 individer som har bidratt inn i den Skandinaviske populasjonen ved reproduksjon etter 2008 (Kynna 2, Galven, Tiveden-paret og foreløpig for i år, Tunturri). Totalt 18 F1 individer har bidratt inn i den Skandinaviske populasjonen ved reproduksjon etter 2008, hvorav 12 avkom fra Kynna 2 og seks fra Galven.

Tabell 2: Oversikt ulverevir Norge 2015/2016 sortert etter innavlskoeffisient, og med oppdatert status pr. 13. november 2016

Revir	Land	Sosial status 15/16	Antall 15/16	Tispe	Hann	Innavls- koeff.	Status pr. 13. nov 2016
Julussa	Norge	Familiegruppe	10	F1	*	0,158	Flokk m. 5-7 dyr, inkl. revirmarkeringer
Mangen	Norge	Familiegruppe	4	F2	*	0,218	Flokk m. 4 dyr
Letjenna	Norge	Familiegruppe	8	*	F2	0,225	Revirmarkerende par
Osdalen	Norge	Familiegruppe	4	F2	F2	0,229	Flokk m. 5-7 dyr, inkl. revirmarkeringer
Flisdalen	Norge	Familiegruppe	4	F2	*	0,236	Ikke påvist (hvis ikke ulver sporet i Rotna) Grenseflokk, med revirmarkeringer. Ev Juvberget.
Varåa	Norge	Revirmrk. par	2	F3	*	0,238	Ikke påvist. Ev sporet i Sverige (flere mulige revir)
Gräsmark ¹	Norge	Revirmrk. par	2	F3	*	0,252	
Slettås	Norge	Familiegruppe	8	*	F2	0,298	Flokk m. 9-11 dyr, inkl. revirmarkeringer.
Kynna ²	Norge	Revirmrk. par	2	*	*	0,305	Revirmarkerende par. Ingen tegn til valper.
Aurskog	Norge	Revirmrk. par	2	*	*	0,307	Flokk m. 3 dyr, inkl. revirmarkering
Østmarka	Norge	Familiegruppe	5	*	*	0,502	Spor etter en ulv.
Kerto	Grense	Familiegruppe	4	F3	F2	0,229	Ikke påvist. Ev sporet i Sverige (flere mulige revir)
Rotna	Grense	Familiegruppe	6	*	*	0,274	Revirmarkerende par, alternativt Flisdalen. Ikke påvist. Ev sporet i Sverige (flere mulige revir)
Hærsjø	Grense	Familiegruppe	5	*	*	0,288	
Juvberget	Grense	Familiegruppe	4	F2	F2	0,317	Kun påvist i Sverige (dersom ikke Varåa).
Skillingmark	Grense	Revirmrk. par	2	F2	F2	0,354	Kun sporet i Sverige, flokk m. 7 dyr.
Rendalen							
Østfjell	Norge ³	Ukjent		ukjent	ukjent	ukjent	Ev. nytt par, eller foreldrepåret i Osdalen
Fulufjell	Grense ³	Ukjent		F2			Nytt par, GPS merket tispe
Hobøl	Norge ³	Ukjent		ukjent	ukjent	ukjent	To ulver fotografert på viltkamera
Halden	Sverige ³	Ukjent		ukjent	ukjent	ukjent	Ett revirmarkerende dyr, kun sporet i Sverige

* mer enn tre generasjoner tilbake til forrige reproduserende immigrant

1) Yngling 2016 ikke sannsynlig

2) Yngling 2016 ikke sannsynlig

3) Foreløpig informasjon

Generelt om bestandsintervall, kvotestørrelse og felling av hele revir

I vurdering om fastsettelse av kvote innenfor ulvesonen, skal det også avgjøres om kvoten gjelder hele/deler av ulvesonen, eller om den skal rettes mot spesifikke revir med en kvote som tillater uttak av hele det utpekte reviret. Erfaring fra licensjakt på ulv i Sverige tilsier at kvote som rettes mot spesifikke revir er å foretrekke. Dette vil også forenkle oppfølging av uttak i forhold til bestandsmåloppnåelsen. Slik tidligere beskrevet vil det i områder med ulverevir og revirmarkerende ulvepar være konkurranse om best egnede revir, slik at ulver i grenseområder raskt vil bevege seg inn i etablerte revir dersom de revirmarkerende dyrene tas ut. Dette medfører at dyr som opprinnelig har tilhold i andre tilgrensende revir vil kunne felles. Miljødirektoratet viser for øvrig til bilaga A i Sand m. fl. 2014

(<http://www.slu.se/globalassets/ew/org/inst/ekol/forskning/projekt/skandulv/publikationer/rapporтер/sand-et-al-2014-beskattning-av-den-svenska-vargpopulationen-2015.pdf>).

Uttak av revirmarkerende par og voksne lederdyr i familiegrupper vil ta ut reproduksjonspotensialet i det aktuelle området innenfor kommende ynglingsperiode, noe som vil påvirke sannsynligheten for bestandsmåloppnåelsen til neste år. Hvor stor innvirkning dette vil ha er vanskelig å estimere da små bestander er særlig utsatt for tilfeldig variasjon i hvor mange kull som fødes og hvor. Det vil også være avhengig av hvor raskt etter uttak nye ulver etablerer seg i reviret.

En faglig tilråding om kvotevedtak skal vurdere sannsynligheten for at bestandsmålet vil oppnås også etter neste yngling. Når det gjelder sannsynligheten å nå målet etter endt lisensfelling og etter neste yngling, er det relevant å se på de ulike familiegruppene og revirmarkerende parenes historikk (produktivitet og områdebruk) og genetiske status.

Miljødirektoratets vurdering

Miljødirektoratets faglige tilråding i denne saken avgrenser seg til å vurdere ulvebestandens status og forventede utvikling i region 4 og 5 og vurdere sannsynligheten for at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet i regionen.

Bestandsmålet for ulv er fastsatt som et intervallmål som gir forvaltningsmyndighetene et handlingsrom når vedtak om uttak skal fattes. Miljødirektoratet legger etter en samlet vurdering til grunn at ulvebestanden i dagens situasjon bør forvaltes slik at bestanden er i øvre del av intervallet. Dette begrunnes hovedsakelig med den genetiske situasjonen i bestanden. Små og isolerte bestander har økt risiko for å dø ut på grunn av genetiske forhold. Ulvebestanden er også etablert av få individer, hvilket har ført til en høy innavlsgard og gjennomsnittlig innavlskoeffisient for 2015/2016 er beregnet til ca. 0,24 (se tab 2). Avdekkede tilfeller av illegal jakt underbygger også vurderingen av at bestanden forvaltes i øvre del av intervallet.

Generelt om kvotens størrelse og antall revir

Rovviltnevdene i region 4 og 5 har fattet vedtak om lisensfelling på ulv i region 4 og 5 innenfor ulvesonen med en kvote på 24 dyr innenfor tre utpekte revir. Klima- og miljødepartementet har også valgt å vurdere Osdalsreviret, som er utenfor ulvesonen, i sammenheng med kvoten innenfor ulvesonen. Osdalsreviret omfattes av lisensfelling med en kvote på inntil åtte ulver innfor et avgrenset område som også skal ivareta hensyn til den genetisk viktige ulven i Julussa-reviret. Total

kvote for samtlige fire ulverevir er inntil 32. Dette kommer i tillegg til kvoten på fem enkeltulver utenfor ulvesonen i region 4 og 5.

Rovviltnemndenes kvote innenfor hvert revir er satt med hensyn til et antatt antall ulver som kan være i reviret i lisensfelleringsperioden. Dette antallet er angitt ut fra bestandsstatus fra vinteren 2015/2016, og en vurdering av et maksimalt antall valper per revir. Dersom det er færre enn åtte ulver i reviret vil ikke forskjellen regnes som restkvote eller overføres til andre deler av ulvesonen.

Vurdering om bestandsmålet kan oppnås i 2017 (kull født 2016)

Overvåkingsresultatet presentert i endelig statusrapport pr. 1. juni 2016 viser de revir som har produsert valper i 2015 og revirmarkerende par oppdaget i løpet av overvåkingsperioden 1. oktober 2015 til 31. mars 2016. Antall valpekull født i 2016, utvandring, innvandring og nye pardannelser er per dags dato ikke fullstendig kjent, og vil ikke være helt kjent før etter avsluttet lisensfelling i 2017. En foreløpig oppdatert bestandsstatus pr. 13. november 2016 er lagt til grunn for vår faglige tilrådning. For de revir hvor oppdatert status ikke finnes må en sannsynlighetsvurdering legges til grunn for hvor mange valpekull som kan ha blitt født i 2016, hva som gjenstår etter endt lisensfelling, og også betydningen for neste yngleperiode (mai/juni 2017).

Hvis alle familiegrupper og revirmarkerende par som ble registrert i 2015/2016 produserer valpekull i 2016 som overlever til å registreres vinteren 2016/2017, ville dette resultere i 11 helnorske- og 5 grenserevir med ynglinger, tilsvarende 13,5 ynglinger (grenserevir regnes med faktor 0,5). Det er imidlertid allerede kjent at Østmarka ikke har produsert valper, og at det er lav sannsynlighet for at Kynna og Gräsmark har valper med hensyn til mistenkt sterile hanner. Dette medfører maks 8 helnorske ynglinger og 5 grenserevir. Dette forutsetter at samtlige revirers områdebruk er uendret fra 2015/2016. Ulvenes revirstørrelse og ulvesonens utforming tilsier at det er små marginer om et ulverevir er helnorsk, grenserevir eller helsvensk i denne delen av den Skandinaviske ulvebestanden. Historikken viser også at revirene endrer utforming og størrelse mellom år, og revir som er helnorske ett år, kan være grenserevir året etter. Dette er en utfordring når vi skal vurdere sannsynligheten for at bestandsmålet nås kommende år.

Letjenna har produsert valper hvert år de siste fire årene og Slettås i nåværende og tidligere konstellasjon har produsert valper hvert år siden 2010/2011. Osdalen i nåværende parkonstellasjon har kun vært etablert i området siden 2014/2015, men har produsert valper siste år. Foreløpige registreringer bekrefter mistanken om valper i Osdalen og Slettås. I Letjenna er det foreløpig kun sporet et revirmarkerende par. Kynna har ikke produsert valper i nåværende parkonstellasjon, og det er heller ingen indikasjoner på valper i reviret per 13. november 2016. Dersom vedtaket effektueres er det sannsynlig at tre familiegrupper og et revirmarkerende par fjernes fra bestanden.

Paret i Gräsmark er foreløpig ikke påvist denne vinteren og så langt er det kun sporet ett individ i Østmarka. Av de gjenstående revirene var Flisdalen grenserevir i 2014/2015 og helnorsk i 2015/2016 mens Kertoreviret var helsvensk i 2014/2015 og grenserevir i 2015/2016. Hvis områdebruken i disse revirene tilsvarer 2014/2015 og ikke 2015/2016, vil dette redusere antall ynglinger som har betydning for det norske bestandsmålet. Per 13. november 2016 har hverken Kerto eller Flisdalen blitt påvist, men sporinger nær grensa på svensk side kan eventuelt være Kerto og det er mulig at sporing i Rotnareviret kan være Flisdalen.

Varåa og Aurskog er nye revir i 2015/2016 og Skillingmarka har vært revirmarkerende par de to årene reviret har vært registrert. Det er større usikkerhet knyttet til disse revirenes reproduksjon, sammenlignet med andre revir i Norge med en historikk av jevnlig yngling, selv om det vurderes sannsynlig at de vil ha produsert valpekull i 2016. Foreløpig status pr. 13. november 2016 indikerer yngling i Aurskog, og også i Skillingmark. Skillingmark er foreløpig kun sporet i Sverige. Det er så langt usikkert om sporing av grenseoverskridende revirmarkerende par er Varåa eller Rotna.

Foreløpige resultater fra vinterens sporinger tyder på minst ett (Fulufjell) og eventuelt tre nye revirmarkerende par (Fulufjell, Rendalen Østfjell og Hobøl). Fulufjell er et grenserevir. Disse er nye par som ikke var kjent ved tidspunkt for rovviltnemndenes vedtak, og selv om de ikke teller i bestandsmålet for 2016, så utgjør de et reproduksjonspotensiale for 2017 (neste yngling). Miljødirektoratet vurderer på bakgrunn av oppdatert bestandsstatus at det er overveiende sannsynlig at bestandsmålet oppnås i 2017 om rovviltnemndenes kvote fylles.

Ovenstående gjennomgang har kun tatt hensyn til reproduksjonshistorikk og områdebruksvariasjoner. I tillegg er små bestander som den Skandinaviske ulvebestanden i høy grad utsatt for tilfeldig variasjon i den årlige reproduksjonen, noe som ytterligere bidrar til usikkerhet i sannsynlighetsvurderingen om bestandsmålet vil nås også neste år.

Med hensyn til potensiale for reproduksjon i 2017 er det sannsynlig at liknende lisensfellingskvote kan bli aktuell for regulere bestanden også neste vinter. Den svenske lisensfellingskvoten i 2016/2017 er satt til 24 individer innenfor utpekte revir. Totalt medfører dette et uttak ved lisensfelling tilsvarende ca. 16,5 % av den beregnede skandinaviske bestanden i 2015/2016. Siden 1999/2000 har gjennomsnittlig årlig tilvekst vært 13 %. Gjennomsnittlig potensiell tilvekst (dvs før uttak) for den siste 5- respektive 10-årsperioden er henholdsvis 17 og 21 %. Nåværende lisensfellingsvedtak vil trolig stabilisere ulvebestanden omtrent på nåværende bestandsnivå. Som vist tidligere kan dette være problematisk med hensyn til innavlsgraden i bestanden over tid, hvis ikke tilstrekkelig hensyn tas til genetiske forhold når revir utpekes som aktuelle for uttak. Innavlskoeffisient i ulike parkonstellasjoner er i stor grad kjent og bør vektlegges i slike vurderinger.

Justering av kvoter og fellingsområder

Miljødirektoratet legger til grunn at vedtakene retter seg entydig mot å felle ulver tilhørende revirene Osdalen, Letjenna, Slettås og Kynna, herunder revirmarkerende voksne ulver og avkom av disse som fortsatt befinner seg i reviret i fellingsperioden. Vedtakene tar ikke hensyn til at ulver vandrer inn i området i løpet av fellingsperioden fra omkringliggende revir eller ved naturlig innvandring fra andre områder. Miljødirektoratet mener det er viktig at disse hensyn ivaretas, og at det ved klagebehandlingen fastsettes et konkret tall for antall ulv som kan felles i de enkelte revir basert på best mulig kunnskap på tidspunktet for endelig klagebehandling.

Videre at det er viktig for fellingsens legitimitet at Fylkesmannen i Hedmark før lisensfelling starter etablerer grenser for de enkelte revir innenfor det fellingsområdet som er fastsatt av rovviltnemndene, med justeringer som foreslått ved klagebehandlingen i nemndene. Dersom det i løpet av fellingsperioden fremkommer ny informasjon om det faktiske antall i hvert revir eller revirutbredelse, kan Fylkesmannen endre fordelingen av samlede antall dyr som kan felles eller konkret avgrensning av hvert revir. Vi legger videre til grunn at når fastsatt kvote er felt i de enkelte revir stanses lisensfelling i det aktuelle reviret.

Ytterligere informasjon om bestandsstatus vil tilflyte i perioden fram til fellingsperiodens start 1. januar og under pågående lisensfelling. Vi tilrår at Fylkesmannen i Hedmark på vanlig måte, jf rovviltforskriften § 14, løpende vurderer revirgrenser og kvotefordeling mellom revir innenfor rammer satt av Klima- og miljødepartementet ved klageavgjørelsen.

Miljødirektoratet viser også til tidligere oversendt faglig tilrådning vedrørende Osdalsreviret (brev av 15. september 2016) bla. med hensyn til avgrensing av lisensfellingsperiode for Osdalsreviret.

Hilsen
Miljødirektoratet

Dette dokumentet er elektronisk godkjent

Yngve Svarte
avdelingsdirektør

Knut Morten Vangen
seksjonsleder

Tenk miljø - velg digital postkasse fra e-Boks eller Digipost på www.norge.no.

Kopi til:

Rovviltnemnda i region 4	c/o Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Postboks 8111	0032	OSLO
Rovviltnemnda i region 5	c/o Fylkesmannen i Hedmark, Postboks 4034	2306	HAMAR
Fylkesmannen i Hedmark	Postboks 4034	2306	HAMAR
Fylkesmannen i Oslo og Akershus	Postboks 8111 Dep	0032	OSLO
Fylkesmannen i Østfold	Postboks 325	1502	MOSS

Vedlegg

- 1 Vedlegg 1 Skadepotensiale skader og erstatning
- 2 Vedlegg 2 Kart over påviste skader og ulverevir
- 3 Vedlegg 3 Beitedyr innenfor revir Hedmark